

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 378.6:355.23:004.94

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2026.66.50-59>

Олександра ШЕВЧУК, д-р пед. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-2102-7363

e-mail: a.shevchuk1302@gmail.com

Національна академія Державної прикордонної служби України, Хмельницький, Україна

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У КРИЗОВИХ УМОВАХ ЗАСОБАМИ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Вступ. Сучасні безпекові виклики й динамічний характер службово-бойової діяльності підрозділів сектору безпеки й оборони України зумовлюють необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів, зокрема щодо їхньої готовності до ефективної професійної взаємодії у кризових умовах. У таких ситуаціях комунікація є важливим механізмом координації дій підрозділів, оперативного обміну інформацією та прийняття управлінських рішень. У цьому контексті особливої актуальності набуває використання засобів імітаційного моделювання, які дають змогу створювати навчальні ситуації, максимально наближені до реальних умов службової діяльності.

Методи. У дослідженні використано комплекс теоретичних і емпіричних методів. Теоретичні методи – аналіз, систематизація та узагальнення наукових джерел із проблем професійної взаємодії офіцерів, комунікативної компетентності та застосування симуляційних технологій у військовій освіті. Метод структурно-функціонального аналізу застосовано для обґрунтування компонентів моделі підготовки майбутніх офіцерів. Емпіричні методи передбачали вивчення та узагальнення практичного досвіду підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників у вищих військових навчальних закладах. Метод педагогічного моделювання використано для розроблення структурної моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах засобами імітаційного моделювання.

Результати. У результаті дослідження визначено ключові комунікативні аспекти професійної взаємодії офіцерів у кризових умовах, серед яких: оперативний обмін інформацією; координація дій підрозділів; колективне прийняття управлінських рішень; організація міжособистісної та міжвідомчої комунікації; підтримання ситуаційної обізнаності. Обґрунтовано педагогічний потенціал використання імітаційного моделювання у формуванні комунікативної готовності майбутніх офіцерів. Розроблено структурну модель підготовки, що включає цільовий, змістовий, процесуальний, мотиваційний і результативний компоненти. Визначено педагогічні умови ефективного використання імітаційного моделювання у професійній підготовці курсантів.

Висновки. Імітаційне моделювання є ефективним педагогічним засобом формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів і підвищення їхньої готовності до професійної взаємодії у кризових умовах. Реалізація запропонованої моделі сприяє розвитку практичних навичок професійної комунікації, координації дій підрозділів і прийняття управлінських рішень у складному оперативному середовищі.

Ключові слова: майбутні офіцери, імітаційне моделювання, професійна взаємодія, кризові й операційні умови, вищий військовий навчальний заклад, професійна підготовка, освітній процес.

Вступ

Сучасне безпекове середовище характеризується високою динамічністю, невизначеністю та багатовекторністю загроз, що зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до підготовки офіцерів сил безпеки й оборони. Досвід сучасних воєнних конфліктів, передусім повномасштабної збройної агресії проти України, переконливо засвідчує, що ефективність виконання службово-бойових завдань значною мірою визначається не лише технічною оснащеністю підрозділів і рівнем індивідуальної підготовки військовослужбовців, а й здатністю офіцерів забезпечувати результативну професійну взаємодію у складних і динамічних кризових ситуаціях.

У таких умовах особливої ваги набувають комунікативні аспекти діяльності офіцера, оскільки саме через налагодження ефективного інформаційного обміну, координацію дій, узгодження рішень та організацію міжсуб'єктної взаємодії забезпечується цілісність управління підрозділами в умовах невизначеності та дефіциту часу. Офіцер є не лише керівником підрозділу, але й комунікативним центром взаємодії між різними елементами військової організації, координуючи діяльність підлеглих, взаємодіючи з іншими підрозділами, органами управління та представниками суміжних структур сектору безпеки й оборони. Така діяльність передбачає розвинені комунікативні компетентності, здатність до оперативного обміну інформацією, чіткого формулювання управлінсь-

ких рішень та ефективної організації професійного діалогу у складному інформаційному середовищі.

Необхідність формування відповідних компетентностей у здобувачів освіти у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) визначається також нормативно-правовою базою України. Зокрема, Закон України "Про освіту" орієнтує освітній процес на формування компетентностей, що забезпечують здатність особи ефективно діяти в умовах сучасних суспільних викликів, тоді як Закон України "Про вищу освіту" передбачає компетентнісний спрямованість освітніх програм на підготовку фахівців, здатних виконувати професійні функції у складних умовах професійної діяльності (Верховна Рада України, 2014; 2017). Водночас положення законів України "Про Збройні Сили України" та "Про національну безпеку України" акцентують на необхідності підготовки військових фахівців, здатних забезпечувати ефективне управління підрозділами, координацію спільних дій і взаємодію з іншими складниками сектору безпеки й оборони (Верховна Рада України, 1991; 2018).

Організація освітнього процесу у ВВНЗ та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (далі – ЗВО) регламентується також відомчими нормативними документами Міністерства оборони України, що визначають стандарти військової освіти, вимоги до підготовки військових фахівців і напрями впровадження сучасних освітніх технологій. У контексті реформування системи військової освіти та її адаптації до стандартів держав –

© Шевчук Олександра, 2026

членів НАТО особливого значення набувають інноваційні педагогічні підходи, спрямовані на моделювання умов реальної професійної діяльності офіцерів і розвиток їхніх комунікативних і управлінських компетентностей.

Одним із ефективних інструментів реалізації таких підходів є імітаційне моделювання, яке дає змогу відтворювати складні професійні ситуації та моделювати кризові сценарії діяльності військових підрозділів. Використання засобів імітаційного моделювання забезпечує можливість відпрацювання алгоритмів професійної взаємодії, формування навичок командної комунікації, координації дій і прийняття управлінських рішень у змодельованому оперативному середовищі. Завдяки цьому створюються умови для розвитку ситуаційної обізнаності, комунікативної культури військового управління та спроможності майбутніх офіцерів до ефективної взаємодії в умовах кризових ситуацій.

Водночас аналіз практики підготовки військових фахівців у системі військової освіти засвідчує наявність певних суперечностей між зростаючими вимогами до комунікативної готовності офіцерів забезпечувати ефективну взаємодію у кризових умовах і недостатнім використанням потенціалу імітаційного моделювання для формування відповідних компетентностей у здобувачів військової освіти. Це актуалізує потребу в науковому осмисленні комунікативних аспектів підготовки майбутніх офіцерів та обґрунтуванні педагогічних можливостей застосування імітаційного моделювання в освітньому процесі.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення змісту й технологій підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ з урахуванням сучасних безпекових викликів, вимог нормативно-правової бази та потреб практики військового управління. Використання засобів імітаційного моделювання створює сприятливі педагогічні умови для формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових ситуаціях, що визначає наукову та практичну значущість дослідження.

Метою статті є обґрунтування комунікативних аспектів підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах і визначення педагогічного потенціалу імітаційного моделювання, розроблення моделі підготовки й педагогічних умов її реалізації у системі військової освіти.

Огляд літератури. Проблема підготовки військових фахівців до діяльності в умовах складного й динамічного безпекового середовища є предметом наукових досліджень у сфері військової педагогіки, професійної освіти й інформаційних технологій навчання. Особливу увагу дослідники приділяють використанню технологій імітаційного моделювання як ефективного інструменту формування професійних компетентностей і розвитку навичок командної взаємодії у ситуаціях, максимально наближених до реальних умов виконання службово-бойових завдань.

У зарубіжній науковій літературі симуляційне навчання розглядається як важливий дидактичний інструмент підготовки фахівців до діяльності в умовах підвищеної відповідальності та невизначеності. Зокрема, F. Lateef підкреслює, що simulation-based learning дає змогу створювати реалістичні навчальні сценарії, у яких поєднуються теоретичні знання, практичні навички та професійні компетентності (Lateef, 2010). Подібну позицію займає А. Н. Al-Elq, який наголошує на ефективності симуляційних технологій у формуванні професійної готовності здобувачів освіти через моделювання складних ситуацій професійної діяльності (Al-Elq, 2010). Дослідження

I. M. Saiboon, M. J. Jaafar та N. S. Ahmad також демонструють, що використання симуляційних середовищ сприяє розвитку командної взаємодії, комунікації та прийняття рішень у кризових ситуаціях (Saiboon et al., 2011).

Окремий напрям сучасних досліджень пов'язаний із використанням комп'ютерних симуляцій, військових ігор та інтелектуальних систем для моделювання процесів управління військами й підготовки військового персоналу. Зокрема, V. Goecks та співавтори розглядають симуляційні середовища як перспективну платформу для розвитку систем штучного інтелекту у сфері командування та управління військами (Goecks et al., 2021). У новітніх роботах також досліджується потенціал використання штучного інтелекту для автоматизованого створення сценаріїв військового тренування (Hans et al., 2025) і моделювання поведінки бойових систем у складних операційних середовищах (Gorton et al., 2024).

У вітчизняній науковій літературі значна увага приділяється впровадженню систем імітаційного моделювання у систему військової освіти та практичну підготовку органів військового управління. Зокрема, дослідження Л. Заїки, О. Лаврінчука та В. Крайнова присвячене аналізу можливостей використання засобів імітаційного моделювання бойових дій під час практичної підготовки органів військового управління (Заїка та ін., 2021). Подібні питання розглядаються у роботах О. Майстренка, Р. Бубенщикова та С. Стеціва, які обґрунтовують доцільність використання імітаційного моделювання у процесі підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України (Майстренко, Бубенщиков, & Стеців, 2020).

У сучасних дослідженнях з проблем військової освіти значна увага приділяється використанню спеціалізованих систем імітаційного моделювання бойових дій у підготовці військових фахівців. Зокрема, можливості застосування системи JCATS у наукових дослідженнях і навчальному процесі розглядаються у праці А. Купріненка, В. Голуба та Р. Гумінського (Купріненко та ін., 2014). Питання використання систем імітаційного моделювання у процесі організації оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону аналізують О. Бінковський та Д. Петрюченко (Бінковський, & Петрюченко, 2025). Також дослідники звертають увагу на використання системи JCATS у підготовці командно-штабних навчань у Державній прикордонній службі України (Маняков, & Томків, 2025).

Важливе місце в сучасних дослідженнях посідають питання застосування інформаційних технологій і систем моделювання у підготовці військових фахівців в умовах сучасної війни. Зокрема, В. Негоденко аналізує можливості використання імітаційного моделювання для дослідження інформаційних конфліктів й вдосконалення системи підготовки військовослужбовців Збройних Сил України (Негоденко, 2023).

Поряд із технологічними аспектами підготовки військових фахівців у науковій літературі значна увага приділяється формуванню комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. Зокрема, дослідження О. Ісламової присвячені вдосконаленню навичок діалогічного мовлення майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення іноземної мови (Ісламова, 2022). У подальших роботах авторка розглядає особливості формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у дистанційному освітньому середовищі (Ісламова, 2022а). Подібні аспекти професійної підготовки також представлені в інших роботах, де підкреслюється значення іншомовної підготовки як інструменту формування навичок командної роботи та

професійної взаємодії у правоохоронних навчальних закладах (Шевчук, 2025).

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про значний інтерес дослідників до проблем використання імітаційного моделювання у військовій освіті, розвитку цифрових технологій підготовки військових фахівців і формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. Водночас у наукових працях недостатньо висвітлено комунікативні аспекти підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах із використанням засобів імітаційного моделювання, що зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Методи

Для досягнення мети дослідження використано комплекс взаємопов'язаних методів наукового пізнання.

Теоретичні методи застосовано для аналізу наукової літератури, нормативно-правових документів і результатів сучасних досліджень із проблем підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах. Використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації та порівняння, що дало змогу визначити сучасні підходи до формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів, а також з'ясувати можливості використання засобів імітаційного моделювання у системі військової освіти.

Для обґрунтування комунікативних аспектів професійної взаємодії офіцерів і педагогічного потенціалу імітаційного моделювання застосовано системний і структурно-функціональний аналіз. Їх використання дало змогу розглянути підготовку майбутніх офіцерів як цілісну педагогічну систему й визначити місце комунікативної взаємодії у структурі їхньої професійної діяльності.

Метод педагогічного моделювання застосовано для розроблення структурної моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах засобами імітаційного моделювання. Його використання передбачало аналіз змісту професійної підготовки курсантів, визначення структурних компонентів моделі, а також обґрунтування педагогічних умов її реалізації в освітньому процесі ВВНЗ.

Для узагальнення результатів дослідження використано методи наукової інтерпретації та узагальнення, що дало змогу сформулювати висновки щодо педагогічного потенціалу імітаційного моделювання у формуванні комунікативної готовності майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах.

Результати

Аналіз наукових джерел із проблематики професійної підготовки військових фахівців, особливостей службово-бойової діяльності офіцерів і можливостей імітаційного моделювання у військовій освіті дав змогу визначити ключові комунікативні аспекти професійної взаємодії, що набувають критичного значення у кризових умовах. Узагальнення положень сучасних досліджень у галузі військової педагогіки, психології управління та системного моделювання показало, що ефективність діяльності підрозділів у складному оперативному середовищі, наприклад під час ведення бойових дій, безпосередньо пов'язана з якістю комунікативних процесів між суб'єктами управління та виконавцями (Майстренко, Бубенщиков, & Стеців, 2020; Купріненко та ін., 2014).

У межах цього дослідження під кризовими умовами розуміється сукупність обставин, що характеризуються раптовістю подій, дефіцитом часу на реагування, підвищеним рівнем ризику й необхідністю координації дій між різними суб'єктами безпеки. Ідеться, зокрема, про інциденти на державному кордоні, надзвичайні ситуації безпечного характеру, ескалацію локальних загроз, гуманітарні або міграційні кризи (Овсяник, 2018; Скорик,

2020). Такі ситуації потребують від офіцера чіткої, стислої і водночас культурно чутливої комунікації.

У ході теоретичного аналізу й узагальнення специфіки діяльності офіцерів у кризових ситуаціях встановлено, що професійна взаємодія у таких умовах має комплексний характер і включає декілька взаємопов'язаних комунікативних аспектів.

Першим із них є оперативний обмін інформацією між суб'єктами управління. У кризових ситуаціях інформаційні потоки характеризуються високою інтенсивністю, фрагментарністю та швидкою зміною даних про оперативну обстановку. За таких умов здатність офіцера швидко передавати, уточнювати й інтерпретувати інформацію визначає своєчасність прийняття рішень і координацію дій підрозділів. Дослідники підкреслюють, що ефективна комунікація у військовому управлінні має бути лаконічною, стандартизованою та орієнтованою на оперативне прийняття рішень (Неходенко, 2023).

Другим важливим аспектом є координація дій підрозділів у складному інформаційному середовищі. Кризові ситуації характеризуються значною кількістю взаємодіючих елементів, що вимагає постійного узгодження дій різних підрозділів, служб і відомств. Комунікація в цьому випадку виконує функцію інтеграції управлінських і виконавчих структур, забезпечуючи синхронізацію діяльності в умовах обмеженого часу та інформаційної невизначеності. Використання систем імітаційного моделювання, зокрема JCATS, дає змогу відпрацьовувати механізми такої координації у навчальному середовищі, максимально наближеному до реальних умов службово-бойової діяльності (Біньковський, & Петрюченко, 2025; Маняков, & Томків, 2025).

Третім визначеним аспектом є прийняття управлінських рішень у ситуації невизначеності. Комунікація у цьому випадку є не лише засобом передавання інформації, а й інструментом колективного аналізу ситуації. У процесі обговорення варіантів дій, уточнення вихідних даних і прогнозування наслідків офіцери формують спільне бачення оперативної обстановки. Саме тому ефективна професійна взаємодія передбачає здатність до аргументованого висловлення позиції, активного слухання та узгодження рішень у межах командної роботи.

Наступним аспектом є організація міжособистісної та міжвідомчої комунікації. У сучасних умовах виконання службово-бойових завдань нерідко передбачає взаємодію підрозділів різних силових структур, що зумовлює необхідність налагодження ефективної міжвідомчої комунікації. Дослідження у сфері професійної підготовки офіцерів свідчать, що розвиток комунікативних умінь сприяє підвищенню узгодженості дій у міжструктурній взаємодії та зменшує ризики інформаційних помилок у процесі управління (Ісламова, 2022; Шевчук, 2025).

Окремим аспектом професійної взаємодії визначено підтримання ситуаційної обізнаності у процесі виконання завдань. Ситуаційна обізнаність передбачає здатність суб'єктів діяльності адекватно оцінювати поточну обстановку, прогнозувати її розвиток і коригувати власні дії відповідно до отриманої інформації. У цьому контексті комунікація є основним механізмом формування спільного інформаційного простору підрозділу. Дослідження у галузі використання симуляційних технологій підтверджують, що навчання у середовищі імітаційного моделювання сприяє розвитку навичок підтримання ситуаційної обізнаності через моделювання динамічних оперативних сценаріїв (Lateef, 2010; Saiboon et al., 2011).

Узагальнені характеристики визначених аспектів професійної комунікації подано в табл. 1.

Таблиця 1

Комунікативні аспекти професійної взаємодії офіцерів у кризових умовах

Комунікативний аспект	Основні функції	Прояв у кризових умовах
Оперативний обмін інформацією	Передавання, уточнення та узагальнення даних про оперативну обстановку	Швидке доведення команд, повідомлення про зміну обстановки, передавання розвідувальної інформації
Координація дій підрозділів	Узгодження рішень і синхронізація діяльності підрозділів	Взаємодія між підрозділами під час виконання спільних завдань, уточнення порядку дій
Прийняття управлінських рішень	Колективний аналіз інформації та вибір оптимальних варіантів дій	Обговорення варіантів рішень, уточнення даних, вироблення спільної позиції командування
Міжособистісна та міжвідомча комунікація	Налагодження взаємодії між різними суб'єктами діяльності	Координація з іншими підрозділами та структурами сектору безпеки й оборони
Підтримання ситуаційної обізнаності	Формування спільного інформаційного поля підрозділу	Постійне уточнення обстановки, обмін даними про зміни в районі виконання завдань

Джерело: узагальнено автором на основі аналізу наукових досліджень (Lateef, 2010; Майстренко, Бубенчиков, & Стеців, 2020; Негоденко, 2023)

Отже, результати дослідження засвідчили, що ефективність професійної взаємодії офіцерів у кризових умовах значною мірою залежить від рівня сформованості їхньої комунікативної компетентності. Саме вона забезпечує оперативність інформаційного обміну, узгодженість дій підрозділів, здатність до колективного вироблення управлінських рішень і підтримання ситуаційної обізнаності в умовах динамічного оперативного середовища. У зв'язку із цим особливого значення набуває пошук педагогічних засобів, здатних відтворювати реальні параметри службово-бойової діяльності та забезпечувати практичне відпрацювання механізмів професійної комунікації.

Одним із таких засобів у сучасній системі військової освіти є імітаційне моделювання. Аналіз наукових досліджень і практичного досвіду використання симуляційних систем у підготовці військових фахівців свідчить, що застосування відповідних технологій дає змогу створювати навчальні ситуації, максимально наближені до умов реальної оперативної діяльності. За таких умов курсанти мають можливість відпрацьовувати алгоритми інформаційної взаємодії, координації дій і комунікативної підтримки управлінських рішень, що є важливими складниками їхньої готовності до професійної взаємодії у кризових умовах (Бобильов, & Заїка, 2011; Тимошенко та ін., 2020).

З'ясовано, що використання засобів імітаційного моделювання у процесі професійної підготовки курсантів дає змогу моделювати складні сценарії службово-бойової діяльності, які характеризуються високим рівнем динамічності та невизначеності. У таких умовах курсанти мають змогу відпрацьовувати механізми інформаційної взаємодії між суб'єктами управління, удосконалювати навички передавання команд та уточнення оперативної інформації, а також набувати досвіду комунікації у структурі військового управління. Дослідники підкреслюють, що використання систем імітаційного моделювання у військовій освіті забезпечує можливість відтворення комплексних оперативних ситуацій, у яких поєднуються інформаційні, управлінські та комунікативні процеси (Бобильов, & Заїка, 2011).

Важливою педагогічною можливістю симуляційних технологій є створення умов для відпрацювання алгоритмів командної взаємодії під час виконання змодельованих службово-бойових завдань. Робота в імітаційному середовищі передбачає виконання курсантами різних ролей у структурі управління підрозділом, що потребує постійного обміну інформацією, узгодження дій і координації рішень. У процесі такої діяльності комунікація набуває характеру функціонального інструменту організації спільної діяльності, що сприяє формуванню навичок професійної взаємодії між членами підрозділу.

Окремого значення набуває можливість формування навичок професійної комунікації в умовах обмеженого

часу. Динаміка розвитку змодельованих сценаріїв змушує учасників оперативно оцінювати ситуацію, швидко передавати інформацію і приймати управлінські рішення. Це сприяє розвитку таких характеристик професійної комунікації офіцера, як лаконічність і точність повідомлень, чіткість формулювання управлінських команд, здатність підтримувати безперервний інформаційний обмін у процесі виконання завдань.

Поряд із цим використання систем імітаційного моделювання сприяє розвитку ситуаційного мислення та здатності до колективного прийняття рішень. У ході роботи з моделями курсанти змушені постійно аналізувати зміну оперативної обстановки, співвідносити отримані дані з діями підрозділів та узгоджувати власні рішення з іншими учасниками взаємодії. Як свідчить досвід використання системи JCATS у процесі підготовки військових підрозділів, симуляційні середовища дають змогу ефективно формувати навички координації дій і комунікації між різними елементами системи управління (Тимошенко та ін., 2020).

Важливою перевагою імітаційного моделювання є також можливість створення навчального середовища, у якому курсанти можуть відпрацьовувати комунікативні дії у змодельованих кризових ситуаціях без ризику для реальних підрозділів. Це дає змогу не лише формувати практичні навички професійної взаємодії, а й здійснювати педагогічний аналіз прийнятих рішень, обговорювати помилки та коригувати комунікативну поведінку учасників навчального процесу.

Отже, використання засобів імітаційного моделювання у підготовці майбутніх офіцерів має значний педагогічний потенціал для формування їхньої комунікативної готовності до професійної взаємодії у кризових умовах. Завдяки можливості відтворення складних оперативних ситуацій, організації командної діяльності та інтенсивного інформаційного обміну імітаційні системи створюють умови для практичного опанування курсантами комунікативних механізмів військового управління, що є необхідною передумовою ефективного виконання службово-бойових завдань.

Ураховуючи визначені комунікативні аспекти професійної взаємодії офіцерів і педагогічні можливості імітаційного моделювання, наступним етапом дослідження стало обґрунтування структурної моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах. Необхідність побудови такої моделі зумовлена потребою системної інтеграції комунікативного складника у процес професійної підготовки військових фахівців, що відповідає сучасним тенденціям розвитку військової освіти в умовах трансформації сектору безпеки й оборони України (Діденко та ін., 2025).

Теоретичною основою розроблення моделі стали наукові положення щодо сутності професійної взаємодії

як складного процесу координації дій суб'єктів професійної діяльності, який передбачає інформаційний обмін, узгодження дій і спільне прийняття рішень (Кожушко, 2013). Дослідження професійної діяльності офіцерів сектору безпеки й оборони також свідчать, що ефективність виконання службово-бойових завдань значною мірою залежить від здатності військовослужбовців до комунікативної координації дій у типових і нестандартних ситуаціях професійної діяльності (Шумовецька, & Палагнюк, 2016). У цьому контексті використання систем імітаційного моделювання, зокрема JCATS, відкриває додаткові можливості для організації навчання, орієнтованого на відпрацювання механізмів командної взаємодії та інформаційної координації діяльності підрозділів (Тимошенко та ін., 2020).

На основі проведеного аналізу запропоновано структурну модель підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах, яка передбачає інтеграцію засобів імітаційного моделювання у систему військової освіти. Модель орієнтована на формування комунікативної готовності курсантів до виконання службово-бойових завдань у складному оперативному середовищі й поєднує теоретичну підготовку з практичним відпрацюванням комунікативних дій у змодельованих ситуаціях професійної діяльності.

Структурно запропонована модель підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах включає взаємопов'язані *цільовий, змістовий, процесуальний, мотиваційний і результативний компоненти*, які у сукупності відображають логіку формування комунікативної готовності курсантів у процесі професійної підготовки.

Цільовий компонент визначає стратегічну спрямованість підготовки й відображає загальну мету моделі – формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах службово-бойової діяльності. Реалізація цього компонента передбачає розвиток у курсантів здатності здійснювати оперативний інформаційний обмін між суб'єктами управління, координувати дії підрозділів у складному оперативному середовищі, підтримувати ефективну взаємодію між учасниками службової діяльності та брати участь у колективному прийнятті управлінських рішень. У межах цільового компонента також визначаються основні завдання підготовки, зокрема формування умінь службової комунікації, розвитку ситуаційного мислення та готовності до взаємодії у динамічних умовах оперативної діяльності.

Змістовий компонент моделі передбачає інтеграцію знань із теорії професійної комунікації, військового управління, практичної підготовки та спеціальних дисциплін військово-професійного спрямування. Його реалізація забезпечує формування у курсантів системного розуміння комунікативних процесів у структурі військового управління, ролі інформаційного обміну в координації дій підрозділів і значення професійної взаємодії під час виконання службово-бойових завдань. У змістовому аспекті підготовка охоплює опанування курсантами основ організації службової комунікації, процедур управління підрозділами, алгоритмів передавання службової інформації, а також розвиток мовленнєвих і комунікативних умінь, необхідних для ефективної взаємодії у професійному середовищі.

Процесуальний компонент відображає організацію освітнього процесу та включає сукупність форм, методів і засобів навчання, спрямованих на формування комунікативної готовності курсантів. Реалізація цього компонента передбачає використання сценарного навчання,

командно-штабних тренувань, рольових і ситуаційних вправ, а також симуляційних занять із застосуванням систем імітаційного моделювання. Такі форми навчальної діяльності дають змогу відтворювати складні оперативні ситуації, характерні для службово-бойової діяльності, і створюють умови для практичного відпрацювання алгоритмів комунікативної взаємодії між суб'єктами управління. У процесі виконання змодельованих сценаріїв курсанти набувають досвіду координації дій, інформаційного обміну та колективного вироблення управлінських рішень.

Мотиваційний компонент моделі відображає внутрішні спонукальні механізми, що забезпечують активність і спрямованість курсантів на опанування професійної комунікації в умовах невизначеності та ризику. Його зміст пов'язаний із формуванням стійкої мотивації до ефективної взаємодії, усвідомлення значущості комунікативної компетентності як складника службово-бойової готовності та готовності діяти в умовах дефіциту часу й інформації.

Реалізація цього компонента передбачає розвиток позитивного ставлення до командної діяльності, відповідальності за колективні рішення та орієнтації на досягнення спільної мети. Водночас формується ціннісне ставлення до комунікації як інструменту управління, що забезпечує узгодженість дій підрозділів.

У структурі компонента доцільно виокремити: *потребово-мотиваційний, ціннісно-смісловий і емоційно-вольовий* складники. Його реалізація забезпечується через сценарне навчання, командно-штабні тренування, аналіз виконаних дій і рефлексію результатів взаємодії.

Результативний компонент характеризує очікувані результати реалізації моделі й відображає рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. Він передбачає сформованість у курсантів здатності ефективно здійснювати професійну взаємодію у кризових умовах, підтримувати ситуаційну обізнаність, забезпечувати узгодженість дій підрозділів і здійснювати оперативний обмін службовою інформацією у процесі виконання завдань. Практичним проявом результативного компонента є готовність курсантів до виконання функцій офіцера управління у складному оперативному середовищі, що передбачає володіння навичками службової комунікації, координації дій і прийняття управлінських рішень. У табл. 2 подано характеристики структурних компонентів моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах.

Отже, запропонована модель забезпечує системну інтеграцію комунікативного складника у процес професійної підготовки військових фахівців. Її реалізація створює методичні передумови для ефективного використання засобів імітаційного моделювання в освітньому процесі та сприяє формуванню у курсантів практичних навичок професійної комунікації, необхідних для виконання службово-бойових завдань у складному оперативному середовищі.

Модель підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах передбачає не лише визначення її структурних компонентів, а й обґрунтування педагогічних умов, за яких використання засобів імітаційного моделювання набуває максимальної ефективності. Як свідчать результати аналізу наукових досліджень і практики підготовки військових фахівців, застосування симуляційних технологій у військовій освіті потребує відповідної методичної організації освітнього процесу, що забезпечує їх інтеграцію у систему професійної підготовки (Тимошенко та ін., 2020).

Таблиця 2

Структурні компоненти моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах

Компонент моделі	Зміст компонента	Засоби реалізації	Очікуваний результат
Цільовий	Формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах; розвиток здатності до оперативного інформаційного обміну, координації дій підрозділів і колективного прийняття управлінських рішень	Визначення цілей підготовки у програмах навчальних дисциплін; формування мотивації до професійної комунікації; орієнтація навчального процесу на розвиток навичок взаємодії	Усвідомлення курсантами ролі комунікації у службово-бойовій діяльності; сформованість мотивації до професійної взаємодії
Змістовий	Інтеграція знань із професійної комунікації, військового управління, тактики прикордонної служби та спеціальної підготовки; опанування алгоритмів службового інформаційного обміну	Вивчення дисциплін військово-професійного циклу; інтеграція комунікативних завдань у навчальні модулі; використання матеріалів професійно орієнтованої англійської мови	Системне розуміння курсантами комунікативних процесів у структурі військового управління
Процесуальний	Організація освітнього процесу з використанням активних методів навчання та симуляційних технологій	Сценарне навчання; командно-штабні тренування; рольові й ситуаційні вправи; заняття із застосуванням систем імітаційного моделювання; групова робота	Формування практичних умінь комунікативної взаємодії, координації дій і прийняття управлінських рішень
Мотиваційний	Формування професійної мотивації до ефективної комунікативної взаємодії; усвідомлення її значущості у службово-бойовій діяльності; відповідальність за колективні рішення та орієнтація на спільну мету в умовах ризику	Сценарне моделювання кризових ситуацій; командно-штабні тренування; аналіз виконаних дій (AAR); рефлексивні обговорення результатів взаємодії; створення навчальних ситуацій з елементами професійної відповідальності та вибору	Сформована внутрішня мотивація до професійної взаємодії; позитивне ставлення до командної діяльності; готовність до активної участі в комунікативних процесах; відповідальність за результати спільних рішень; стійкість до дії стресових чинників у процесі службово-бойової діяльності
Результативний	Сформованість комунікативної компетентності майбутніх офіцерів	Діагностика рівня сформованості комунікативних умінь; оцінювання ефективності взаємодії під час симуляційних тренувань; рефлексивний аналіз	Готовність курсантів до ефективної професійної взаємодії у кризових умовах; здатність підтримувати ситуаційну обізнаність і координувати дії підрозділів

Джерело: розроблено автором.

Із цієї метою визначено педагогічні умови, які сприяють результативному використанню імітаційного моделювання у формуванні комунікативної готовності майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах.

Першою умовою є *інтеграція симуляційних технологій у професійно орієнтовані навчальні дисципліни*. Ефективність використання імітаційного моделювання значною мірою залежить від того, наскільки органічно воно включене у зміст підготовки курсантів. Використання симуляційних засобів у межах дисциплін військово-професійного циклу дає змогу поєднати теоретичне засвоєння навчального матеріалу з практичним відпрацюванням механізмів професійної комунікації та взаємодії.

У практиці підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ) елементи імітаційного моделювання застосовуються, зокрема під час вивчення дисциплін "Тактика прикордонної служби", "Організація прикордонного контролю", "Служба прикордонних нарядів". У межах таких занять моделюються ситуації реагування прикордонного підрозділу на зміну оперативної обстановки на ділянці державного кордону. Курсанти виконують ролі начальника відділу прикордонної служби, старшого зміни пункту пропуску, операторів систем спостереження або прикордонних нарядів, що передбачає постійний обмін службовою інформацією та передавання команд між різними рівнями управління.

Подібні підходи використовуються і під час вивчення *англійської мови професійного спрямування*. Наприклад,

на заняттях моделюються ситуації комунікації з іноземними громадянами в пункті пропуску або взаємодії з представниками прикордонних служб суміжних держав. Курсанти відпрацьовують стандартні мовні конструкції для повідомлення службової інформації, перевірки документів, пояснення режимних обмежень або інформування про виявлені порушення. Така інтеграція мовної підготовки з професійним змістом сприяє формуванню здатності застосовувати іноземну мову як інструмент професійної комунікації у реальних умовах службової діяльності.

Другою умовою є *використання сценаріїв кризових та операційних ситуацій*. Моделювання реалістичних сценаріїв службово-бойової діяльності створює мотивацію для відтворення типових і нестандартних ситуацій професійної взаємодії, що дає змогу курсантам відпрацьовувати алгоритми інформаційного обміну, координації дій і прийняття управлінських рішень у складному оперативному середовищі.

У практиці підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників використовуються сценарії реагування на спробу незаконного перетинання державного кордону, виявлення ознак діяльності диверсійно-розвідувальних груп, порушення прикордонного режиму або виникнення кризової ситуації у пункті пропуску. У межах таких сценаріїв курсанти повинні організувати взаємодію між прикордонними нарядами, черговими підрозділів, мобільними групами реагування та органами управління. Це потребує постійного передавання інформації, уточнення даних про оперативну обстановку й узгодження спільних дій.

Аналогічні сценарії можуть використовуватися і під час занять з англійської мови. Наприклад, курсанти виконують роль прикордонного офіцера, який проводить співбесіду з іноземним громадянином у пункті пропуску, пояснює підстави для додаткової перевірки або повідомляє про відмову у в'їзді. Іншим прикладом є моделювання комунікації з представниками міжнародних організацій або прикордонних служб сусідніх держав у разі виникнення спільної оперативної ситуації на кордоні. Використання таких сценаріїв сприяє формуванню не лише мовних, а й комунікативно-професійних умінь курсантів.

Третью важливою умовою є *організація командних форм навчальної діяльності*. Робота у групах під час виконання симуляційних завдань сприяє формуванню навичок командної взаємодії, узгодження дій і колективного прийняття рішень. У таких умовах комунікація стає ключовим інструментом організації спільної діяльності та досягнення визначених навчальних результатів.

У навчальному процесі ВВНЗ, зокрема і в НАДПСУ, це реалізується під час проведення командно-штабних тренувань, коли курсанти розподіляються на групи, що виконують функції органів управління прикордонного підрозділу, аналітичної групи та груп реагування. У процесі виконання завдання вони повинні координувати свої дії, оперативно передавати інформацію про зміни обстановки та спільно приймати рішення щодо подальших дій підрозділу.

Подібний підхід застосовується і на заняттях з англійської мови у форматі *role-play* або *ситуаційних тренінгів*. Наприклад, група курсантів може виконувати роль прикордонного підрозділу, інша – роль іноземних громадян або представників міжнародної організації. У ході такого навчального сценарію курсанти повинні узгоджувати свої дії, вести переговори англійською мовою та досягати спільного рішення щодо розвитку ситуації. Це дає змогу поєднати розвиток мовних навичок із формуванням умінь командної взаємодії.

Четверта умова передбачає *поєднання мовної, комунікативної та професійної підготовки*. Професійна взаємодія офіцерів у кризових умовах потребує не лише володіння спеціальними знаннями, а й здатності чітко та лаконічно передавати інформацію, формулювати управлінські команди та здійснювати ефективну комунікацію у структурі військового управління. Тому використання

імітаційного моделювання доцільно поєднувати з розвитком мовленнєвих і комунікативних умінь курсантів.

Зокрема, під час занять курсанти відпрацьовують стандартизовані форми службових доповідей, команд і повідомлень, що використовуються у прикордонній службі. Водночас на заняттях з англійської мови опрацьовуються типові комунікативні ситуації: інструктаж прикордонного наряду, повідомлення про зміну оперативної обстановки, передавання інформації про затримання порушника або координація дій із представниками суміжних прикордонних служб. Такі вправи сприяють формуванню здатності курсантів використовувати іноземну мову як засіб професійної комунікації у багатонаціональному середовищі.

П'ятою педагогічною умовою є *використання рефлексивного аналізу результатів симуляційних тренувань*. Обговорення результатів виконання змодельованих сценаріїв, аналіз прийнятих рішень та оцінювання ефективності комунікативної взаємодії дають змогу курсантам усвідомити власні помилки, скоригувати поведінку та вдосконалити навички професійної комунікації.

У практиці підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників після завершення симуляційного заняття проводиться колективний розбір ситуації, під час якого аналізуються правильність передавання службової інформації, своєчасність прийняття рішень та ефективність взаємодії між учасниками. Курсанти мають можливість оцінити власні дії, визначити комунікативні помилки й запропонувати альтернативні варіанти реагування на зміну обстановки.

Подібний підхід використовується і під час занять з англійської мови. Після виконання рольових сценаріїв або комунікативних тренінгів викладач разом із курсантами аналізує правильність використання мовних конструкцій, чіткість формулювання повідомлень і ефективність взаємодії між учасниками діалогу. Такий рефлексивний етап сприяє не лише вдосконаленню мовної компетентності, а й формуванню здатності курсантів критично оцінювати власну комунікативну діяльність у професійному контексті.

Узагальнені характеристики педагогічних умов реалізації моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових ситуаціях, а також приклади їх практичної реалізації у навчальному процесі ВВНЗ подано в табл. 3.

Таблиця 3

Педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових ситуаціях

Педагогічна умова	Зміст реалізації	Приклади навчальної діяльності	Очікуваний педагогічний ефект
Інтеграція симуляційних технологій у професійно орієнтовані дисципліни	Включення імітаційного моделювання у зміст дисциплін військово-професійного циклу	Моделювання дій прикордонних нарядів під час занять із тактики прикордонної служби; використання симуляційних вправ під час вивчення організації прикордонного контролю	Поєднання теоретичної та практичної підготовки; формування навичок службової комунікації
Використання сценаріїв кризових та операційних ситуацій	Моделювання типових і нестандартних ситуацій службово-бойової діяльності	Сценарії реагування на незаконне перетинання державного кордону; моделювання взаємодії підрозділів у разі загострення оперативної обстановки	Розвиток ситуаційного мислення та здатності до прийняття рішень
Організація командних форм навчальної діяльності	Робота курсантів у групах під час виконання симуляційних завдань	Командно-штабні тренування; групове моделювання управління прикордонним підрозділом	Формування навичок командної взаємодії та координації дій
Поєднання мовної, комунікативної та професійної підготовки	Інтеграція мовної підготовки з професійними комунікативними ситуаціями	Рольові вправи англійською мовою під час моделювання роботи прикордонника у пункті пропуску; комунікація з іноземними громадянами	Розвиток професійно орієнтованої комунікативної компетентності
Рефлексивний аналіз результатів симуляційних тренувань	Аналіз дій учасників після виконання змодельованих сценаріїв	Колективний розбір симуляційних занять; обговорення ефективності передавання інформації та прийнятих рішень	Розвиток рефлексії та вдосконалення комунікативної поведінки

Отже, реалізація визначених педагогічних умов у підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників має забезпечити ефективне використання імітаційного моделювання як засобу формування їхньої комунікативної готовності до професійної взаємодії у кризових ситуаціях. Поєднання симуляційних технологій із професійною та мовною підготовкою дає змогу створити навчальне середовище, максимально наближене до реальних умов службової діяльності прикордонних підрозділів.

Дискусія і висновки

Отримані результати дослідження підтверджують, що підготовка майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах потребує цілеспрямованого формування комунікативного складника їхньої професійної компетентності. Проведений аналіз наукових праць засвідчує, що проблема професійної взаємодії у військовій діяльності розглядається дослідниками передусім у контексті координації діяльності суб'єктів управління, інформаційного обміну й узгодження спільних рішень (Кожушко, 2013; Шумовецька, & Палагнюк, 2016). Водночас сучасні умови функціонування сектору безпеки й оборони України, зумовлені тривалими безпековими викликами та трансформацією військової освіти, актуалізують необхідність пошуку нових підходів до підготовки офіцерських кадрів, здатних ефективно діяти у складному й динамічному оперативному середовищі (Діденко та ін., 2025).

У цьому контексті результати дослідження узгоджуються з висновками науковців щодо доцільності використання симуляційних технологій у системі військової освіти. Досвід застосування систем імітаційного моделювання, зокрема JCATS, свідчить, що такі технології дають змогу відтворювати складні оперативні сценарії, у межах яких курсанти можуть відпрацьовувати механізми командної взаємодії, інформаційної координації та прийняття управлінських рішень (Тимошенко та ін., 2020). Отже, імітаційне моделювання є ефективним педагогічним інструментом, що забезпечує наближення освітнього процесу до реальних умов службово-бойової діяльності.

Разом із тим проведення дослідження дало змогу уточнити роль комунікативного складника у структурі підготовки майбутніх офіцерів. На відміну від традиційних підходів, у яких основна увага зосереджується на формуванні управлінських або тактичних умінь, запропонований підхід передбачає інтеграцію комунікативних аспектів у систему професійної підготовки через використання сценарного навчання та симуляційних тренувань. Це дає змогу розглядати комунікацію не лише як допоміжний елемент професійної діяльності, а як один із ключових механізмів організації взаємодії підрозділів у кризових умовах.

Водночас результати дослідження свідчать, що ефективність використання імітаційного моделювання у підготовці майбутніх офіцерів значною мірою залежить від педагогічних умов його застосування. Інтеграція симуляційних технологій у професійно орієнтовані навчальні дисципліни, використання сценаріїв кризових ситуацій, організація командних форм навчальної діяльності та рефлексивний аналіз результатів тренувань створюють необхідні передумови для формування комунікативної готовності курсантів до професійної взаємодії у складних умовах службово-бойової діяльності.

Слід зазначити, що дослідження має теоретичний характер і спрямоване на концептуальне обґрунтування підходів до підготовки майбутніх офіцерів. У зв'язку із цим методи математичної статистики в межах пропонуваного дослідження не застосовувалися, оскільки не проводилася експериментальна перевірка запропонованих положень. Отримані результати ґрунтуються на

аналізі наукових джерел, узагальненні досвіду й теоретичному моделюванні досліджуваного процесу.

Отже, результати дослідження підтверджують доцільність використання імітаційного моделювання як ефективного педагогічного інструменту розвитку комунікативних умінь майбутніх офіцерів і розширюють наукові уявлення про можливість застосування симуляційних технологій у системі військової освіти.

У результаті проведеного дослідження визначено комунікативні аспекти підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах засобами імітаційного моделювання.

По-перше, встановлено, що ефективність професійної взаємодії офіцерів у кризових ситуаціях значною мірою залежить від рівня сформованості їхньої комунікативної компетентності, яка забезпечує оперативний обмін інформацією, координацію дій підрозділів, колективне прийняття управлінських рішень і підтримання ситуаційної обізнаності у процесі виконання службово-бойових завдань.

По-друге, обґрунтовано педагогічний потенціал використання імітаційного моделювання у підготовці майбутніх офіцерів. З'ясовано, що симуляційні технології дають змогу моделювати складні сценарії професійної діяльності, відпрацьовувати алгоритми командної взаємодії, формувати навички професійної комунікації в умовах обмеженого часу й розвивати здатність до колективного прийняття рішень.

По-третє, розроблено структурну модель підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах, яка включає цільовий, змістовий, процесуальний, мотиваційний і результативний компоненти й передбачає інтеграцію засобів імітаційного моделювання у систему військової освіти.

По-четверте, визначено педагогічні умови ефективного використання імітаційного моделювання у процесі підготовки курсантів, серед яких: інтеграція симуляційних технологій у професійно орієнтовані навчальні дисципліни; використання сценаріїв кризових ситуацій; організація командних форм навчальної діяльності; поєднання мовної, комунікативної та професійної підготовки, а також застосування рефлексивного аналізу результатів симуляційних тренувань.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з експериментальною перевіркою ефективності запропонованої моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійної взаємодії у кризових умовах і розробленням методичного забезпечення використання систем імітаційного моделювання у процесі професійної підготовки військових фахівців.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Бінковський, О., & Петриченко, Д. (2025). Методика використання системи імітаційного моделювання JCATS в ході організації оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-12\(17\)-96-106](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-12(17)-96-106)
- Бобильов, В. Є., & Заїка, Л. А. (2011). Імітаційне моделювання: проблеми та перспективи застосування для підготовки офіцерських кадрів у Національному університеті оборони України. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, (1–2), 13–15.
- Верховна Рада України. (1991, 6 грудня). *Про Збройні Сили України*. Закон України № 1934-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>
- Верховна Рада України. (2014, 1 липня). *Про вищу освіту*. Закон України № 1556-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Верховна Рада України. (2017, 5 вересня). *Про освіту*. Закон України № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Верховна Рада України. (2018, 21 червня). *Про національну безпеку України*. Закон України № 2469-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
- Діденко, О., Сніца, Т., Дем'янюк, Ю., Андрощук, О., & Корчев, В. (2025). Тенденції професійної підготовки офіцерських кадрів сил сектору

безпеки і оборони України в умовах правового режиму воєнного стану. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 40(1), 23–41. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v40i1.1811>

Заїка, Л. А., Лаврінчук, О. В., & Країнов, В. О. (2021). Використання можливостей засобів імітаційного моделювання бойових дій у ході практичної підготовки органів військового управління. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, (3), 89–96. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sitsbo_2021_3_13

Ісламова, О. (2022). Вдосконалення навичок діалогічного мовлення під час вивчення іноземної мови майбутніми офіцерами-прикордонниками. *Перспективи та інновації науки*, 7(12), 158–164. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7\(12\)-158-164](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7(12)-158-164)

Ісламова, О. О. (2022). Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників в умовах дистанційного навчання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 28(1), 99–106. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.979>

Кожушко, С. П. (2013). Професійна взаємодія та її характеристики. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, (38–39), 247–252.

Купріненко, А. М., Голуб, В. А., & Гумінський, Р. В. (2014). Можливості застосування імітаційної системи JCATS в наукових дослідженнях. *Військово-технічний збірник*, 11, 89–98. <https://doi.org/10.33577/2312-4458.11.2014.89-98>

Майстренко, О. В., Бубеншиков, Р. В., & Стеців, С. В. (2020). Застосування засобів імітаційного моделювання у процесі підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України до виконання службових обов'язків. *Information Technologies and Learning Tools*, 75(1), 186–201. <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3272>

Маняков, І. В., & Томків, І. О. (2025). Особливості підготовки командно-штабних навчань із застосуванням системи імітаційного моделювання JCATS у Державній прикордонній службі України. *Перспективи та інновації науки*. <https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/20023>

Негоденко, В. П. (2023). Дослідження інформаційних конфліктів у системі навчання ЗСУ за допомогою імітаційного моделювання. *Cybersecurity: Education, Science, Technique*, 4(20), 164–173. <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2023.20.164173>

Овсяник, В. М. (2018). Кризові комунікації в умовах надзвичайних ситуацій. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*, (2), 105–111.

Скорик, О. (2020). Кризові комунікації під час пандемії COVID-19. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*, (59), 118–123.

Тимошенко, Р., Лук'яненко, С., & Єфімов, Д. (2020). Можливості та досвід використання системи імітаційного моделювання JCATS при підготовці артилерійських підрозділів. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, 38(2), 139–144. DOI:10.33099/2311-7249/2020-38-2-139-144

Шевчук, О. (2025). Іноземна мова як інструмент формування навичок командної роботи в освітньому процесі правоохоронних навчальних закладів. *Наукові інновації та передові технології*, 7(47), 1950–1959. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-1950-1959](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-1950-1959)

Шумовецька, С., & Палагнюк, М. (2016). Соціально-комунікативна взаємодія офіцерів-прикордонників: типові ситуації професійної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, (4), 260–273.

Al-Elq, A. H. (2010). Simulation-based medical teaching and learning. *Journal of Family & Community Medicine*, 17(1), 35–40.

Goecks, V. G., Waytowich, N. R. et al. (2021). On games and simulators as a platform for development of artificial intelligence for command and control. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2110.11305>

Gorton, P., Strand, A., & Brathen, K. (2024). A survey of air combat behavior modeling using machine learning. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2404.13954>

Hans, S., Ustun, V., & Nye, B. (2025). Towards AI-assisted generation of military training scenarios. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2511.07690>

Lateef, F. (2010). Simulation-based learning: Just like the real thing. *Journal of Emergencies, Trauma and Shock*, 3(4), 348–352. <https://doi.org/10.4103/0974-2700.70743>

Saiboon, I. M., Jaafar, M. J., & Ahmad, N. S. (2011). Simulation-based education in delivering emergency medicine training. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 18, 467–472.

References

Al-Elq, A. H. (2010). Simulation-based medical teaching and learning. *Journal of Family & Community Medicine*, 17(1), 35–40.

Binkovskiy, O., & Petriuchenko, D. (2025). Methodology for using the JCATS simulation modeling system in the organization of operational and service activities of state border protection bodies [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-12\(17\)-96-106](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-12(17)-96-106)

Bobylov, V. Ye., & Zaika, L. A. (2011). Simulation modeling: Problems and prospects of application for training officer personnel at the National Defence University of Ukraine. *Modern Information Technologies in the Sphere of Security and Defence*, (1–2), 13–15 [in Ukrainian].

Didenko, O., Snitsa, T., Demianiuk, Yu., Androshchuk, O., & Korchev, V. (2025). Trends in professional training of officer personnel of the security and defense sector of Ukraine under martial law. *Collection of Scientific Works of*

the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences, 40(1), 23–41 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v40i1.1811>

Goecks, V. G., Waytowich, N. R. et al. (2021). On games and simulators as a platform for development of artificial intelligence for command and control. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2110.11305>

Gorton, P., Strand, A., & Brathen, K. (2024). A survey of air combat behavior modeling using machine learning. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2404.13954>

Hans, S., Ustun, V., & Nye, B. (2025). Towards AI-assisted generation of military training scenarios. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2511.07690>

Islamova, O. (2022). Improving dialogic speech skills in learning a foreign language by future border guard officers. *Prospects and Innovations of Science*, 7(12), 158–164 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7\(12\)-158-164](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7(12)-158-164)

Islamova, O. O. (2022). Peculiarities of developing foreign language communicative competence of future border guard officers in distance learning conditions. *Collection of Scientific Works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, 28(1), 99–106 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.979>

Kozhushko, S. P. (2013). Professional interaction and its characteristics. *Problems of Engineering and Pedagogical Education*, (38–39), 247–252 [in Ukrainian].

Lateef, F. (2010). Simulation-based learning: Just like the real thing. *Journal of Emergencies, Trauma and Shock*, 3(4), 348–352. <https://doi.org/10.4103/0974-2700.70743>

Maistrenko, O. V., Bubenshchikov, R. V., & Stetsiv, S. V. (2020). Use of simulation modeling tools in the process of training future officers of the Armed Forces of Ukraine for performing official duties. *Information Technologies and Learning Tools*, 75(1), 186–201 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3272>

Maniakov, I. V., & Tomkiv, I. O. (2025). Peculiarities of organizing command and staff exercises using the JCATS simulation system in the State Border Guard Service of Ukraine. *Prospects and Innovations of Science* [in Ukrainian]. <https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/20023>

Nehodenko, V. P. (2023). Study of information conflicts in the training system of the Armed Forces of Ukraine using simulation modeling. *Cybersecurity: Education, Science, Technique*, 4(20), 164–173 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2023.20.164173>

Ovsyanyk, V. M. (2018). Crisis communications in emergency situations. *Bulletin of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine. Series: Public Administration*, (2), 105–111 [in Ukrainian].

Saiboon, I. M., Jaafar, M. J., & Ahmad, N. S. (2011). Simulation-based education in delivering emergency medicine training. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 18, 467–472.

Shevchuk, O. (2025). A foreign language as a tool for developing teamwork skills in the educational process of law enforcement educational institutions. *Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 7(47), 1950–1959 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-1950-1959](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-1950-1959)

Shumovetska, S., & Palahniuk, M. (2016). Socio-communicative interaction of border guard officers: Typical situations of professional activity. *Collection of Scientific Works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, (4), 260–273 [in Ukrainian].

Skoryk, O. (2020). Crisis communications during the COVID-19 pandemic. *Collection of Scientific Works of Cherkasy State Technological University. Series: Economic Sciences*, (59), 118–123 [in Ukrainian].

Tymoshenko, R., Lukianenko, S., & Yefimov, D. (2020). Capabilities and experience of using the JCATS simulation modeling system in training artillery units. *Modern information technologies in the field of security and defence*, 38(2), 139–144 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2020-38-2-139-144>

Verkhovna Rada of Ukraine. (1991, December 6). *On the Armed Forces of Ukraine*. Law of Ukraine No. 1934-XII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2014, July 1). *On higher education*. Law of Ukraine No. 1556-VII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 5). *On education*. Law of Ukraine No. 2145-VIII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2018, June 21). *On national security of Ukraine*. Law of Ukraine No. 2469-VIII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

Zaika, L. A., Lavrinchuk, O. V., & Krainov, V. O. (2021). Using the capabilities of combat simulation modeling tools in the practical training of military command bodies. *Modern information technologies in the field of security and defence* (3), 89–96 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sitsbo_2021_3_13

Kuprinenko, A. M., Holub, V. A., & Huminskyi, R. V. (2014). Possibilities of using the JCATS simulation system in scientific research. *Military Technical Collection*, 11, 89–98 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33577/2312-4458.11.2014.89-98>

Отримано редакцією журналу / Received: 11.03.26

Прорецензовано / Revised: 25.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 21.05.26

Опубліковано / Published: 30.06.26

Oleksandra SHEVCHUK, DSc (Ped.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-2102-7363
e-mail: a.shevchuk1302@gmail.com
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, Khmelnytskyi, Ukraine

COMMUNICATIVE ASPECTS OF PREPARING FUTURE OFFICERS FOR PROFESSIONAL INTERACTION IN CRISIS CONDITIONS THROUGH SIMULATION MODELLING

B a c k g r o u n d . Contemporary security challenges and the dynamic nature of the service and combat activities of units within the security and defence sector of Ukraine necessitate the improvement of the professional training of future officers, particularly regarding their readiness for effective professional interaction in crisis conditions. In such situations, communication serves as an important mechanism for coordinating unit actions, ensuring operational information exchange, and making managerial decisions. In this context, the use of simulation modelling tools becomes particularly relevant, as they make it possible to create training situations that are as close as possible to real service conditions.

M e t h o d s . The study employed a combination of theoretical and empirical methods. The theoretical methods included analysis, systematization, and generalization of scientific sources on the issues of officers' professional interaction, communicative competence, and the application of simulation technologies in military education. The method of structural-functional analysis was used to substantiate the components of the model for preparing future officers. The empirical methods involved the study and generalization of the practical experience of training future border guard officers in higher military educational institutions. The method of pedagogical modelling was applied to develop a structural model for training future officers for professional interaction in crisis conditions through simulation modelling.

R e s u l t s . The study identified the key communicative aspects of officers' professional interaction in crisis conditions, including operational information exchange, coordination of unit actions, collective managerial decision-making, organization of interpersonal and interagency communication, and maintenance of situational awareness. The pedagogical potential of using simulation modelling in the development of future officers' communicative readiness was substantiated. A structural training model was developed, including target, content-related, procedural, motivational, and result-oriented components. Pedagogical conditions for the effective use of simulation modelling in the professional training of cadets were identified.

C o n c l u s i o n s . Simulation modelling is an effective pedagogical tool for developing the communicative competence of future officers and increasing their readiness for professional interaction in crisis conditions. The implementation of the proposed model contributes to the development of practical skills in professional communication, coordination of unit actions, and managerial decision-making in a complex operational environment.

K e y w o r d s : future officers, simulation modelling, professional interaction, crisis and operational conditions, higher military educational institution, professional training, educational process.

Олександра Шевчук є членкинею редколегії видання, тому не брала участі у рецензуванні та прийнятті рішення щодо публікації цієї статті.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

Oleksandra Shevchuk is the member of the journal editorial board, therefore did not take part in the peer-review process or in the decision to publish of this article.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.